

Mallacht na Baintrí

Pádraig Ó Héalaí

De ghnáth ní bhíonn i bhfocail dúinn ach lipéid áisiúla ag tagairt d'fheiniméan éigin - uirlisí a chuireann ar ár gcumas an saol inár dtimpeall a thuairisciú. Ach ag an am céanna tuigimid gur féidir cumhacht a bheith i bhfocail nuair a bhíonn siad lochtaithe le mothúchán agus brí. Mothaímid a gcumhacht i bpíosa ealaíonta cainte nó i ndrúacht sciliúil liteartha mar go n-imríonn siad orainn agus go spreagann siad freagairt inmheánach ionainn.

Tuiscint eile ar fhocail, áfach, agus ar a gcumhacht atá i gceist le focail mhallachta, mar go dtuigtear nach é amháin gur féidir leo imirt ar an duine go himmheánach, ach go bhfuil sé de bhua acu freisin dul i bhfeidhm orainn go fisiciúil. Tá cumhacht neamhsaolta nó draíochtúil á lua le focail sa chás seo agus is sampla amháin den chineál seo úsáid teanga atá i gceist le mallacht baintrí - an drochghuí ar creideadh ina taobh go bhféadfadh sí aimhleas a dhéanamh.

Tá cuntas an-bhreá ag Jimmí Chearra ina leabhar *Seanchas Chois Fharraige*) ar an ngéilleadh a tugadh don mhallacht seo agus mar a chaitheadh an bhaintreach í. Seo cuid dá chuntas:

Chaitheadh sí síos ar a dhá glúin í féin agus scaoileadh sí a cuid gruaige aniar os cionn a mullaigh agus síos le fána, agus a cloigeann síos fúithi. D'osclódh sí amach a brollach agus tharraingíodh sí amach a dhá cíoch i láthair a raibh ann, agus an uair sin bhí tús á chur leis an mallacht agus é idir a bheith ina chaoineadh agus ina gholghártha. Ní raibh aon stop uirthi an uair sin nó go raibh sí tuirseach, chuile chineál mí-ádh agus anachain tarraingte anuas sa mullach ar an té a raibh sí tuillte aige, agus a shliocht ina dhiaidh.

Ba shlí é ag bean a brollach a nochtadh le géarú nó treisiú leis an bhfriotal a bhí á chur aici ar a mothúcháin, mar is léir ón amhrán, 'Donncha Bán', ina ndeireann deirfiúr Dhonncha linn go raibh a brollach oscailte agus a gruaig scaoilte léi síos nuair a tháinig sí á chaoineadh. Bhí an éifeacht chéanna le scaoileadh na gruaige agus, ar ndóigh, ba ghnách le mná caointe a gcuid gruaige a scaoileadh nuair a bhí siad ag caoineadh. Ba fhógra é an nochtadh agus an scaoileadh gruaige go rabhthas ag dul lasmuigh de na gnáthchoinbhinsiúin shóisialta. Chuir siad in iúl go raibh cibé srian a smachtaíonn iompar agus léiriú mothúchán caite i leataoibh agus ba mhóide éifeacht na mallachta dá bharr sin.

Is léir ó chuntais béaloidis gur éagóir éigin a dhéantar uirthi a tharraingíonn a mallacht de ghnáth - í bheith curtha as seilbh, mar shampla, nó maoin dá cuid a bheith sciobtha uaithi nó mac léi a bheith crochta. Aithnítear dhá shlí ina ndíríonn an mhallacht ar dhochar a dhéanamh don té atá mar sprioc léi:

- dochar pearsanta coirp nó anama; agus
- dochar dá chuid maoin, dá áit chónaithe go mór mór agus dá shliocht ina dhiaidh.

Ba mhinic ráite é go leanfadh éifeacht na mallachta ar feadh

seacht nglúin agus dúradh go bhfanadh cuid den mhallacht ar an láthair inar cuireadh í agus go dtitfeadh an mhallacht ar an té a chuir í dá mba rud é nach raibh sí tuillte ag an té ar a raibh sí dírithe.

Thuigfí ón tslí ina dtráchtar ar fheidhmiú mallachta sna cuntais seo - í ag titim ar an sprioc ar a bhfuil sí dírithe, nó í ag titim ar an té a chaith í, nó ar an áit a gcaitear í, gur geall le splanc fuinnimh í an mhallacht nach féidir a shrianadh nó a smachtú nuair a scaoiltear í. Amhail is gur rud corpartha í, tugtar le fios go gcaithfidh sí imeacht léi in áit éigin.

Ní hé ar chor ar bith atá á chur in iúl sna cuntais seo gur drochdhuine í an bhaintreach de bharr a bua mallachta. A mhalairt ar fad atá i gceist. Sa traidisiún Giúdach-Críostaí, is bean í an bhaintreach go bhfuil stádas faoi leith aici. I dtéacsanna éagsúla sa Seantiomna deirtear go gcumhdaíonn an Tiarna í agus go dtugann sé tacaíocht di. Go deimhin tá léiriú soiléir ar an traidisiúin faoi mhallacht na baintrí sa Bhíobla féin i dtéacsanna a fhógraíonn go n-éistíonn Dia lena hachainí agus go mbainfidh Dia díoltas don té a chiapann í (m.sh., Eax 22:21-3; Deot 27:19; Ps 146:9). Ghlac Luath-Chríostaithe orthu féin mar cheann dá bpríomhdhualgais, cúram a dhéanamh do bhaintreacha agus léiríonn na soiscéil bá Chríost le baintreacha nuair a d'athbheoigh sé mac na baintrí as Náin (Lc 7:11) agus arís nuair a mhol sé ofráil na baintrí boichte (Mc. 12).

Gné eile den ghéilleadh a tugadh do mhallacht na baintrí is ea gur oibrigh sé chun maitheasa sa phobal sa mhéid gur chuidigh sé le ceart a sheasamh do dhuine ar mhinic géarghá aici le cúnamh. Toisc nach raibh aon chóras tacaíochta stáit ar fáil don bhaintreach sa seansaol, agus gur mhinic beo bocht í féin is a muirear, ba í an mhallacht an t-aon uirlis a bhí aici chun í féin a chosaint agus sásamh éigin a bhaint don té a dhéanfadh éagóir uirthi. De ghnáth, níorbh acmhainn di ó thaobh nirt, buille a bhualadh, agus níorbh acmhainn di ó thaobh maoin, dul chun dlí. Is féidir a rá, dá bhrí sin, gur thug an tuiscint go leanfadh dochar mallacht baintrí, ábhar éigin cumhachta di sa sochaí. Ba shás é an tuiscint sin a thug cothromaíocht áirithe isteach ina déileáil le daoine a bhí níos cumhachtaí ná í féin, agus chabhraigh an eagla a bhí roimh a mallacht, le srian a chur ar bhligeardáíocht uirthi.

Mar is fíor go minic i gcás seantuisicintí agus nósanna, b'eilimint dhearfach sa chultúr é an traidisiún i dtaobh mhallacht na baintrí. ○